

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Együttal a Kolozsvárt létesített 1848—49. orsz. ereklye-múzeum, Abony városi, alsó-fejérmegyei, bácsmegyei, Baja városi, belső-szolnokmegyei, brassói, budapesti, csongrádmegyei, fehérmegyei, gömörmegyei, hontmegyei, kolozsvári, maros-vásárhelyi, szabolcsmegyei, szentesi, tolnamegyei, tordai, torontálmegyei, török-becsei, vasmegyei honvéd-egyletnek, valamint a kolozsvári márczius 15-iki állandó bizottság, a Kossuth-bizottság és Vasvári-kör hivatalos közlönye.

SZERKESZTŐ-BIZOTTSÁG:

Inezédy Sámuel nyüg. ezredes-elnök, Szigethy Miklós ezredes, Végh Bertalan ezredes-alelnökök, Esterházy Miguel gr., Finály Henrik dr., Gámán Zsigmond, Gyarmathy Miklós, Huszár Sándor br., Kőváry László, Martin Lajos dr., Sárkány Ferencz, Szabó Sámuel és Szász Gerő.

FELELŐS SZERKESZTŐ:

KUSZKÓ ISTVÁN,

az ereklye-múzeum öre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

RENDES MUNKATÁRSÁK:

Alsó-Kubinaól: Bulla György. **B-Hunyadról:** Gyarmahy Zsigmond, Gyarmathy Zsigmondné, Beszterczéről; Csernátoni Gyula dr. **Brassóból:** Baráczy Sándor, Koós Ferencz. **Budapestről:** Benedek Elek, Bethlen Miklós gr id. Degré Alajos, Gelich Richárd, Hegedüs István dr., Helfy Ignác, Hentaller Lajos, Horváth Boldizsár, Jakab Elek, Jókai Mór, Károlyi Gábor gr., Kreith Béla gr. Pulszky Ferencz, Reiner Zsigmond dr., Szász Róbert, Szinnyey József id., Tisza László, Tokaji László, Torma Károly, Csikszere, dából: Benedek István. **Deésről:** Kádár József. **Hídvégről:** Nagy Sággy Sándor. **K-Vásárhelyről:** Balogh Vendel dr. **Kolozsvárról:** Bartha Miklós, Benel Ferencz, Deáky Albert, Ferenczy Zoltán dr., Gyalui Farkas dr., Hegyesi Vilmos dr., Höry Béla, Jékey Aladár, Kovács János, Lövey Klára, Magyar Mihály, Márky Sándor dr., Mayer János, Sebesi Samu' Szádetzky Lajos dr. Veress Endre. K., Weress Sándor. **Losoncrról:** Kováts Sándor. **Lugosról:** Dengi János dr. **Maros-Bogátról:** Tokaji Irma. **M-Vásárhelyről:** Imreh Sándor. **Nagybányáról:** Törökfalvi Pap Zsigmond. **Nagy-Sajórról:** Sebestyén József. **Nagyváradról:** Hegyesi Márton Nyiregyhá-záról: Krudy Gyula. **Sátoralja-Ujhelyről:** Matolay Etele. **Sepsi-Szent-Görgyrről:** Várkonyi Endre. **Székely-Udvarhelyről:** Ugron Gábor, Vajda Emil dr. **Székesfehérvárról:** dr. Éder József. **Alsó-Szovát:** Dézsi Mihály. **Tokajból:** Mezőssy László. **Tordáról:** Bor-bély György, Ferenczy Ferencz. **Vácrról:** Fornét Kornél. **Vizaknáról:** Szentkatolnai Bakk Endre. Rajzoló munkatárs: Nagy Gyula tanár. Fényképészek: Dunky Ferencz, Dunky Kálmán.

Szerkesztőség és kiadóhivatal, hová a lapot illető minden küldemény intézendő: Kolozsvárt, Széchenyi-tér 27. sz. Orsz. Tört. Ereklye-Múzeum helyiségében.

(Kolozsváriak előfizethetnek s hirdetéseket is adhatnak fel a kihordónál vagy pedig Böckel Károly főtéri s a Közművelődés-nyomda beltorda-útczai üzletében.)

Megjelenik minden hó 1-én és 15-én.

Ára negyedévre 1 frt. — Külföldre 1 frt 25 kr.

A lap az első számtól megrendelhető. Díszes borítékba kötve az I. évf. ára 5 frt.

TARTALOM: Oldal

A honvédségiyezési ügy iránt mi a teendő. (K.)	133—134
Pöntenberg és a kápolnai csata. Klapka czáfolatánál. (Folyt.) id. Bulla György, nyug. kir. jbró, 1848—49. hadn.	134—136
Degré Alajos beszéde. (Elmondotta a budai honvédszobor leleplezése alkalmával) (Vége)	136—138
Honvédek albuma:	
Tizenegyedik csoport. Összeállította az ereklye-múzeum öre. Kebelei Nagy Samu. — Bihari Sándor. — Szöllősy Sámuel	138—139
Apróságok Györfi Pető	139
Levelezés:	
Hogy menekedett meg Haller József gr. az akasztófától? (Egy kis visszaemlékezés)	136
Halálozások:	
Bereczki id. Farkas Ignác. — Lessler János. — Rima- szombathy János. — Rozsnyai Pál. — Tóth József. Trucker László	140
Különlélek:	
A kolozsvári ereklye-múzeum gyűlése. — A Vasvári-kör gyűlése. — Gáspárits Márk emléke. — Damjanich emléke. — A budai honvéd-érmek. — Eltűnt 48-as honvéd. — Újabb adatok Budavár ostromához.	140

Szerk. üzenetek.

Halászi J. Kolozsvárt. A mint lapunkból láthatja, folyamatosan van a munka arra nézve, hogy ne 5 krt kapjon naponta az, a ki életét, vagyonát feláldozta a hazáért. Reméljük, hogy a törekvés sikerre vezet.

Ambrus József plébános Ruscsák Antal tüzér-százados és beczkói plébános életrajzát és arcképét elhelyeztük az ereklye-múzeumban.

Sz. Bakk E. Zonda Lajos százados naplóját vettük, közelebbi sorra kerítjük.

Kádár Deés. Igazad van. A mi irodánkból ment ki az írás. Üdvözlét. Az életrajzhoz most várjuk a képet s várjuk a honvéd-emlék képét is.

Dezsy M. Szováth. Köszönjük a felhívást. Hát a másik hol van.

Ország-kortés. Sok olyan hazafi kellene, mint Ön, kiről sok szépet hallottunk. Ezért tiszteljük, bár mily rossz kedvvel fejezi is ki a véleményét, melyhez teljes joga és szabadsága van. A beküldött nyomtatvány már megelőzőleg meg volt nekünk.

Kapácsy Dezső. Az „Eger-t a kápolnai ünnep leírásával elhelyeztük. A figyelemért S. khegyiné úrnő által is tolmácsoltuk köszönetünket és üdvözlötinket.

Kovács Ferencz apátplébános. Köszönjük a szíves figyelmet Hajnal József századostól származó epizódok beküldéséért. Mi is figyelemben fogjuk részesíteni közelebből azokat.

Kemény Mihály, Székely József Deés, Csiba Gábor, Lukácsy Miklós, N. J., B—y J, Sz. S., N. J. Még egy csomó panaszt, felszólalást, tárgyára, tartamára egymással teljesen megegyező közleményt, levelet, sorokat kaptunk. Kinyomatva ki tenne 16 kolmnát. A megőriténi dolgokon már még sem tudnánk változtatni. Jövőre sem szolgálhat a nagy közönségnek tanácságul, mert Budavárán hasonló ünnep többé nem lesz. A történelem előtt igenis tanúságul szolgál s azért eltettük. A főváros lelkesedése a hazafias eszmék iránt nem a 48—49 es honvédek iránti figyelemben, hanem a szobor és koszorúk külsőségeiben nyilvánult. Az öreg honvédek egyrésze hajléktalanul bódorgott a főváros utczáin, nem lelve helyét, hová fejét lehajtsa. Ennek nem lett volna szabad megtörténni. A főváros minden polgára büszke kellett volna hogy legyen, ha hajlékába fogadhat s megvédegelhet egy-egy honvédet. De az efféle patriarkális érzet már csak nagyon kevesek szívében él oda fent s nagyon kevesek részéről nyilvánult. A nagy közönség ha nem is szívtelen és hideg, mint sokan írják, de mindenesetre közönyös az efféle ügyek bensőségével szemben. Azért van helye vidéken rendezni hazafias ünnepélyeket, vidéken állítani szobrokat, hazafias érzést ébrentartó muzeumokat.

Szalay Pál. Szemelünk belőle közelebből.

Az országos honvédség-egyletből levelet kaptunk a lap összeállítás után, melyet jövő számunkban fogunk közölni.

Lapok a kolozsvári orsz. ereklye-múzeumban.

Lapunk 11. számában kérést intézett a múzeum hazafias sajtóhoz, hogy szíveskedjék megküldeni a lapoknak ama példányaikat, a melyekben a budai honvédszobor

leleplezésre és Budavár bevételére vonatkozó adatok foglaltatnak. E kérés alapján beküldeni szíveskedett: *Budapesti Hírlap, Fővárosi Lapok, Magyar Hírlap, Magyar Ujság, Borsszem Jankó, Bolond Istók, Alföld, Ellenzék, Erdélyi Híradó, Képes Családi Lapok, Bácskai Ellenőr, Aranyos Vidék, Maros Vidék, Szarvas, Szabadság, A Nép Zászlója, Magyar Néplap, Esztergom és Vidéke, Csongrádi Lap, Nagykőrösi Hírlap, Magyar Néplap, Szatmár, Nagybánya és Vidéke, Zemplén-Hegyalja, Magyarország, Magyar Nemzetőr, Déva és Vidéke, Mi Otthonunk.* továbbá: Érsekújvár és Vidéke, Csongrádi Lap, Kőszeg és Vidéke, Nemzeti Hírlap, Budapesti Ellenőr, Hunyad. A kurzívval szedett lapoknak a szerkesztőségei és kiadóhivatalai szívesek a múzeum részére a lapot állandóan küldeni. A budavári eseményekre vonatkozó lappéldányok a Budavár bevételére és a budai honvédszobor leleplezésére vonatkozó történelmi adatokat tartalmazó levéltári csomóban, az állandóan küldött példányok pedig az orsz. múzeum hírlapkönyvtára részére gyűjtetik és fel lesz véve a múzeum katalogusába, azonfelül e lapokban az 1848—49-re vonatkozó közlemények lapunkban a forrás megnevezésével atvétetnek. illetve a nagyobb közlemények tartalma, a lap címének megjelölésével röviden ismertetni fog.

A lapok tek. szerkesztőségei és kiadóhivatalainak a szíves adományokért halás köszönetet mond:

Az orsz. ereklye-múzeum igazgatója.

XIV. Társas-estély.

Kolozsvár, július 15-én.

A Benigni palota vendéglőjében igen szép társaság gyűlt ismét össze hölgyekből, öregebb s fiatalabb urakból, hogy vidáman, meghittten beszélgetve hazafias és társadalmi dolgokról, s a nagy idők emlékeiről, töltsenek egy pár órát Szabó Samu tanár poetikus lendületű szép beszédben köszöntötte föl a társaságot, kikhez mindenik estélyen újak csatlakoznak. Benigni Samu a kitűnő hazafit, a mindenki által tisztelt és szeretett férfit, Szabó Samu elnököt éltette, a ki szíve melegével összetartja a társaságot. Nagy Gyula tanár eszmékben gazdag verses felköszöntőben éltette a társaság szépeit, a hölgyeket. Megbeszéltek a Vasvári-kör ünnepi közgyűlésén a havasra teendő kirándulás részleteit, melyen a társaság nagyobb része nemcsak megjelenik, hanem kisebb-nagyobb kiránduló csapatokat is szervez Kolozsvárról. A társas estélynek emelkedett hangulatban 11 órakor volt vége. Jelen voltak a következők: Szabó Sámuel, Kalmár Antal, Nedoroszték János, Münszter Edé, Bocskor Lajos, Szucsáky Imre, Bay János, Spaller Károly, Kömötsy József, özv. Bregárdt Jánosné, Bojácsy Sándorné, Kolozsváry Etelka, Bojácsy Sándor, Nagy Gyula, Gál Kelemen, Vincze István, Vincze Istvánné, Veres Endre, Virágháti Béla, Virágháti Béláné és leánya, Biró József, Biró Józsefné, Benigni Samu, Herczeg Albert, Akeszman Lajos, Kuzskó István, Kelemen Péter.

Öt nyelvű szótár. Robicsek Zsigmond budapesti könyvkereskedő kiadásában és Somogyi Ede szerkesztésében igen érdekes és valóban hézagot pótló vállalat indult meg. A vállalat címe: Öt nyelvű szótár és felöleli a magyar, német, angol, francia és olasz nyelvet. A műben igen fontos és gyakorlati újítást tapasztalunk, a mennyiben mind az öt nyelvnek szókinccsa egyenlően folytatólagos, megszakítatlan ábczerendben van feldolgozva, a mi lehetőséggé tette azt, hogy minden egyes szó valamennyi többi négy nyelvre le van fordítva. Hogy némi fogalmat nyujtsunk a szótár használhatóságáról, csak azt jegyezzük meg, hogy az aránylag szűk tér dacára összesen körülbelül 800.000 szót fog tartalmazni. Az egész mű 32 füzetben fog megjelenni és egy füzet ára 30 kr. Mindazoknak, a kik idegen nyelvekkel foglalkoznak, melegen ajánljuk e közhasznú mű megszerzését.

1848—49. TÖRTÉNELMI LAPOK.

Hirdetések a kiadóhivatalban vétetnek fel.

Felelős szerkesztő:
KUSZKÓ ISTVÁN,
az erélye-múzeum őre.

A lap szellemi és anyagi részét illető közlemények az erélye-múzeum őre címére küldendők.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Kolozsvár, Széchenyi-tér 27. sz.Előfizetési díjak:
1/4 évre 1 frt, 1/2 évre 2 frt, egy évre 4 frt.

Kéziratok nem adatnak vissza.

A honvédségélyezési ügy körül mi a teendő?

(K.) Most, a mikor a budai honvédszobor leleplezési ünnepélye hazafiai örömeinek és keserőségeinek, utolsó hullámgyűrűi is kezdenek a felszínen (mert a szívek maradandólag fájós érzéséről nemszólunk) elmosódni: elérkezett az ideje annak, hogy szóljunk a honvédségélyezési ügynél sürgősen teendő intézkedésekről.

Egyet ért velünk abban az egész ország, hogy a segélyezési ügy sem a kijelentéseknek, ígéreteknek, sem a nemzet méltóságának, sem a honvédek legigénytelenebb várakozásának nem felel meg.

Elmondottuk ezt részletesen lapunk m. é. 24. számában, elmondottuk lapunk 2. 3. 4. számaiban.

Az a kérdés már most csupán, hogy mi itt a teendő, hogy azután nyomban hozzá is kezdjünk az állapotok javításához.

A sürgősebb teendők itt megoszlanak.

Egyik részét el kell hogy végezze a központ, egyik részét a honvéd-egyletek, a harmadik részét pedig a honvédek; és ezek támogatására, szolgálatára kell hogy álljon a közönségnek hazafias érzésű, lelkesedő és cselekedni is tudó része.

Minden becsületes testületnek kötelessége tagjai és a nyilvánosság előtt részletes számadást adni arról, hogy miképen sáfárkodott, hogy kezelté, mire fordította a reábizott javakat, mily gondosan hordozta szíven a tagok érdekeit?

Kötelessége módot nyújtani arra nézve, hogy a tagok az ügymenetbe legalább évenként egyszer bepillanthassanak; hogy módjuk legyen azokra a netáni hibákra vagy tévedésekre, a melyeket a központ, a maga elszigeteltségében, lázas munkájában észre nem vehet, reámutatni; s hogy meg legyen adva a mód azt a jövőre korrigálni vagy elkerülni.

A központra tehát ez a feladat hárul:

1. hogy a segélyezésről, a segélyezettek neveinek kitüntetésével, részletes számadást adjon;

2. hogy ugyanekkor közölje a felügyelő bizottság ügyrendjét, melyet az alapszabályok 7. pontja szerint a miniszterelnök jóvá hagyott, melyet sem a honvéd-egyletek, sem a honvédek

eddig nem ismernek, s hogy közölje e bizottság névsorát;

3. közölje gyűléseinek, melyeket az alapszabályok 9. §-a értelmében minden hónapban kétszer tartanak, a tárgyait és eredményeit;

4. indokolja, hogy e két heti gyűlések dacára: a véginséggel küzdő szegény honvédek s azok özvegyei szabályszerűen felszerelt kérései, miért nyertek sokszor 6—8—10, és több hónapok múlva elintéztet?

5. indokolja, hogy mint cselekvéseivel a nyilvánosság előtt számolni hivatott testület, miért történt, hogy az elnöki kijelentést a segélyezettek névsorának közzétételéről: kérések, megkeresések, egyenes és közvetett úton tett sürgetések után sem fogantatosította?

E feladatok teljesítése elől, a fentebb elmondott általános kötelezettségen kívül a központ azért sem térhet ki, mert erre az elnök a közgyűlésen nyilvános kijelentést és ígéretet tett.

Ezen adatokra, a tovább való működésnél, feltétlen szüksége van a honvéd-egyleteknek.

E nyilvános beszámoló sehol sem szükségesebb mint a honvédségélyezésnél, a hol 30000 honvédek az ügye testületi úton igazíttatik s a honnan, ha kizárják a nyilvánosságot: a visszaéléseket, érdemes tagok megrövidítését a központ legteljesebb utánjárása s a legnagyobb odaadással teljesített munkája árán sem lehet elkerülni.

6. E nyomtatott jelentést a közgyűlés előtt legalább 30 nappal a honvéd egyletek útján, a tagok tudomására kell juttatni, hogy idő és mód nyújtassék abba nem csak bepillantani, hanem az egész ügymenettel behatóan megismerkedni s az orvosolandó bajok és kérdések orvoslására nézve az indítványt és javaslatot megtenni. —

A honvéd-egyletek feladata:

a) Szervezkedni, közgyűlést tartani, kebelükbe a hazafias munkában részt venni kívánó és tudó új erőket nyerni.

b) Tagjaikat számba venni, ki mennyire szorult rá a segélyezésre, ki milyen mértékben részesül segélyben?

c) Miután az 1890-ben alkotott honvédségélyező egyleti alapszabályok sehogyszem felelnek meg a kívánalmaknak, annak módosítása feltétlenül szükséges. Ezt most már fogantatba kell

venni, egyleti úton megvitatni s a közgyűlésre egy alapszabály tervezetet előterjeszteni.

d) ki kell szemelni az arra hivatott és alkalmas erőket, a központi segélyezési ügy intézésének élére. Ezeket előzetesen meg kell nyerni. Az intézők kijelölésénél figyelmet kell fordítani arra, hogy olyan férfiak kerüljenek e fontos és mindenesetre díszes bizalmi állásokra, a kikben szív, lélek, munkakedv van. A kik nem protekciót, nem kegyet gyakorolnak, nem nagyképűsködnek; kik nem viszik a honvéd-ügyet hátra felé, hanem előre; a kik szívükön hordozzák baját, inségét, nyomorát a bajtársaknak s van bennük erő és akarat megtalálni a módokat azokon enyhíteni. A kikben van értelem és érzés arra nézve is, hogy párhuzamosan a honvédsegélyezéssel előmozdítsa a munkálatát annak, hogy nagy napjaink eseményeinek története, hamisítatlan, tiszta hű részletekben adassék át az utókornak. E dolgok kivitelére nézve, a jövő számainkban, részletesebben fogunk szólni.

e) Együttesen munkálkodni kell azon, hogy a kolduló: útszéleken, sánczokban, ólakban tengődő honvédek részére menhely biztosíttassék s e célból a kolozsvári ereklye-muzeumnak azt a tervét, hogy a Mátyás király házban honvédmenedékházat rendezzenek be, országosan fel kell karolni.

Pöltenberg és a kápolnai csata.

Klapka czáfolatául.

(Folytatás.)

„Schlick ezután minden törekvését oda irányította, hogy a Tarna balpartján fekvő Verpelétet támadja meg“ és végre: „miután Schlick seregei Verpelét előtt kibontakoztak, azon célból, hogy e falut elfoglalják — a magyar hadsereg fővezénylete csakis akkor bocsátotta ki azt a parancsot, hogy a mult késő esteli diszpozíció megmásításával, Pöltenberg Debrőről, *Schultz* pedig Szőlátról Klapkát verpeléti állásában támogassák.¹⁾

A helyes ítélet meghozhatása végett, bátor vagyok a fentemlített események idejét óráról-órára ismertetni.

Az ellenfél 1849. évi február 27-én reggel 8 órakor Verpelét és Kápolnánál majdnem egyidejűleg kezdette meg támadását.²⁾

A Dembinszky fővezér említett rendelete semmi esetre sem keletkezhetett reggel $\frac{1}{2}$ 9 óra előtt s ha akkor mindjárt elküldötte is — azt Pöltenberg Al- vagy Feldebrőn 9 óra előtt kezeihez alig kaphatta. Ha tehát Pöltenberg ezen rendelet folytán azonnal 9 órakor indul is útnak Al- vagy Feldebrőről Verpelét felé, oda reggeli 10 óra előtt semmiesetre sem érkezhett meg.

Pedig reggeli 10 óra lehetett, midőn az ellenfél, a Klapka csapatait Verpelét kiürítésére kényszerítette, s

¹⁾ Rüstow I. köt. 273—5. lap.

²⁾ „Winterfeldzug in Ungarn 1848—49“ 301 lap. Dembinszky emlékiratai I. köt. 186. lap. Gelich II. köt. 426. lap. Rüstow I. köt. 273. lap.

midőn a Pöltenberg hadosztálya, ugyanoda érkezve, cselekvőleg lépett fel.

Most már azt hiszem mindenki, — a ki pártszenvedélytől menten, csakis a tiszta igazságot tartja szem előtt, — az előadottak után bebizonyítottak veszi, hogy a kápolnai csata másodnapján, a jobb szárnyunkon végzett munkának legnehezebb, legdurvább részét a Sándor-huszárok, a 14. és 1. honv. zászlóaljnak, a Zambelli dandárába beosztott utász-osztály és tűzérég végezték; hogy Pöltenberg mit sem mulasztott, sőt inkább, mint kötelességtudó és új hazáját forrón szerető magyar vezér az az 1849. évi febr. 27 ik napi föladatát, anyagi erejéhez képest, mindenesetre vitézül és lehető legjobban oldotta meg; s hogy ezeknél fogva a Klapka, Horváth Mihály és a Gelich Rikárd műveiből idézett s Pöltenberg emléket homályosítani törekvő vádak teljesen alaptalanok.

Ezzel egyszersmint véglegesen meg van adva a felelet az elébb felvetett 2. és 3. kérdésre is.

Klapka bizonyosan azt akarta elhithetni a világgal, hogy az esetben, ha Pöltenberg az ő segítségére idejekorán megérkezik — ő Schlicknek a Windischgrätz hadserege zömével való egyesülését talán megakadályozhatja, s így a parancsa alatti jobbszárnyunk nem bomlik szét. Egy szóval szerinte a Pöltenberg mulasztása okozta, hogy Kápolnán a második napon vívott csatát elveszítettük.

És ugyan miért nem vádolja Klapka, ugyanazon mulasztással, a saját hadtestéhez tartozó Schultz hadosztályát is?

Miért nem egyszersmind a febr. 26-án este, gyenge ellentállás után, a siroki szorosból excentricus irányban félreszaladt, különben a Desewffy hadosztályához tartozó Idzikovszky seregét is. Klapka e csapatokról, mint látni fogjuk, azt sem tudta bizonyosan, hogy ez időben merre vannak.

Jellemző az, hogy fenti vádjait Klapka külföldön³⁾ tehát biztos helyen, 1851. évben írja, akkor midőn az ily súlyos, vétkes mulasztásokkal gyanúsított bajtársa: Pöltenberg már régén kiszenvedett az aradi bitófán; mikor Magyarország, nyögve a bekövetkezett rémuralom alatt, — egy óriási sírkerthez hasonlít.

Nem csodálom, hogy Klapkának ezen méltatlan gyanúsításait később 1867, illetve 1871. évben kiadott műveibe *Horváth Mihály* történetírónk egyszerűen átvette, mert Horváth Mihály sem katona, sem szakember nem volt. Ő az első és második kiadásu munkájába egyszerűen átvette *bona fide* mindazon adatokat, miket neki, a hiteleseknek tartott szerzők nyújtottak. Semmi sem bizonyítja jobban a Horváth Mihály jóhiszeműségét, mint az a néhány sor, melylyel egy sarkalatos történelmi tévedését műve második kiadásában (II. köt. 189—90. lap) csillagjegyzés alatt visszavonja.

De igenis méltán lehet csodálkozni a *Gelich Rikárd* eljárásán, ki mint szakértő katona, szintén minden felülvizsgálat nélkül vette át Klapkának ezen szembeötlően alaptalan insinuatíóit.

Pedig ha csak egy kisső megvizsgálta és összehasonlította volna a már kezeinél volt adatokat, s kezeibe veszi a térképet is, akkor mindenesetre meglátja azt, hogy Verpelét Feldebrőtől mintegy $\frac{3}{4}$, Aldebrőtől pedig 1 mérföldnyi távolságra van, akkor tudhatta volna, hogy ezt a hosszú vonalat, — midőn jobbszárnyunk Verpelétnél, centrumunk pedig Kápolnánál döntő csatát ví, — úgy a mint azt az ellenség megszállotta,¹⁾ — részünk

¹⁾ „Winterfeldzug 1848—49.“ 300, 305—6. lap. Gelich II. köt. 426. lap.

ról sem lehetett védtelenül hagyni. Látnia és tudnia kellett volna azt is, hogy a fővezényletnek e napra kiadott intézkedései folytán, Pöltenbergnek az jutott föladataul, hogy a kápolnai csata második napjának kezdetén, a Kápolna és Verpelét között elterjedő hosszú vonalat szállja meg gyenge hadosztályával s ezen vonalon a centrumunk és jobbszárnyunk közötti összeköttetést fentartsa; sőt azonkívül még a Gyöngyösről a domoszlói útra, Verpelét felé kiküldött ellenséges czirkáló csapatokat is szemmel kísérje.¹⁾ Végre nemcsak látnia és tudnia kellett, hanem mint politikai pártatlanságra igényt tartó történetírónak kötelességében állott volna, az utókor számára nyilvánosan constatálni azt is, hogy Pöltenberg ezen feladatának mindaddig eleget tett, míg csak a jobb szárnyunkon, mindjárt a csata elején mutatkozott balsiker miatt, a fővezénylet által Verpelét támogatására nem rendeltetett.

Klapka, már idézett műve I. köt. 253. lapján azt állítja, hogy nyert utasítás szerint Pöltenberg Debrőről és Schultznak Szólátról már reggeli 7 órakor kellett volna Verpelétre megérkeznie, de ezt az állítását megindokolni s valószínűnek feltüntetni nem bírja; míg másfelől ezen állítása a bebizonyított tények logikájával ellenkezik. Mert bebizonyított tény, hogy Pöltenberg a febr. 26-án későn este kiadott fővezényleti parancscsal odautasított, hogy febr. 27-én Debrőnél, előbbeni állását foglalja el s egyszersmint a gyöngyös—domoszlói utat is tartsa szemmel; és hogy később Windischgrätz által Verpelét felé kirendelt csapatrészt, a Verpelétre támadó Schlickkel való egyesülésben akadályozza meg. Már pedig addig, míg fővezényletünk Verpelétre komolyan veszélyeztetve nem látta, észszerűleg korábbi parancsát sem másíthatta meg. És minthogy mind Horváth Mihály, mind Gelich²⁾ ugyanazokat állítják, de ez állításaikat ők is semmivel sem indokolják: róluk is csak azt lehet feltenni, hogy azokat megvizsgálatlanul Klapkától vették át.

Mindenesetre erkölcsi kötelességének vehetné Gelich Rikárd, — kinek a honvédelmünk története körül szerzett érdemeit különben szívesen elismerem. — hogy főnnebbi állítását megindokolja, vagy legalább jelölje meg, a forrást, melyből azon fontos adatot merítette, hogy Pöltenberg a fővezénylettől azon utasítást kapta volna, hogy Verpelét megvédése céljából oda már reggeli 7 órakor megérkezzenek.

Felemlítendőnek tartom itt *Rammingnak* a „Der Feldzug in Ungarn im Sommer 1849.“ című műve IV. lapján foglalt amaz állítását, hogy a tőlünk szákmányul ejtett politikai és katonai ügyeket tartalmazó iratok nagy maza állott neki, műve megírásánál rendelkezésére. Munkájának 25-ik lapján azt is állítja, hogy a fegyverletétel, egyes csapataink megsemmisítése, valamint váraink átadása következtében: hadműveleteink okiratainak nagy része az ellenfél birtokába jutott.

Abból a célból hozom fel ezeket, hogy figyelmessem történetíróinkat, miszerint forradalmunk hadműveleti s egyéb tartalmu okiratai Bécsben az ottani hadi Archivumban őriztetnek s hogy azokat főleg ott kell kutatni. Beh sok függő kérdést lehetne azok felhasználásával tisztázni, megoldani!

Ezekkel összefüggőleg Klapka idézett művének a kápolnai csatára vonatkozó egyéb hézagos, genialis kö-

nyelműséggel összeállított adatai részletes czáfolatába bocsátkozom.

Ugyanis Klapka, műve I. köt. 248. lapján azt mondja, hogy a kápolnai csata első napján maga Windischgrätz személyesen vezényelte volna az ellenséges seregeket. Pedig a hivatalos „Der Winterfeldzug 1848—49 in Ungarn“ 300-ik lapján az áll, mit különben a történelemírók illetékes része is magáévá tesz, hogy Windischgrätz 1849. évi febr. 26-án főhadiszállásán Gyöngyösön volt, ott is hált s onnan csak a következő nap reggelén indult Kápolnára.

Ugyanazon kötet 255-ik lapján azt mondja Klapka, a mi szinte nem való, hogy a kápolnai csata második napján, a zászlóalj parancsnokok közül különösen *Földváry Károly* — a vitézek legvitézebbje — tüntette ki magát. Pedig köztudomásu dolog, de sőt magának Klapkának műve szerint (I. köt. 314. lap) is *Földváry Károly* (igen is mindig a vitézek legvitézebbje) ezen időtáiban a 3-ik honv. zászlóaljnak volt az őrnagya és a kápolnai csata idejében a Damjanich vezénylete alatti 3. hadtesttel, valahol Czibakháza táján tartózkodott. Valószínűleg ezen alkalommal Klapka a 14-ik honv. zászlóalj parancsnokának, Bukovszky őrnagynak nevét cserélte el a Földváry Károly nevével.

Folytatólag az I. köt. 257 lapján azt mondja Klapka, hogy a kápolnai csata második napján az ágyuzás mind a két részről egészen estig, a sötétség beálltaig tartott. Ezt állítja ugyan a hivatalos lap „Der Winterfeldzug in Ungarn 1848—49“ is a 310. lapján, hanem ez utóbbi azonnal utána teszi, hogy ezen sötétség beállta miatt, minden további üldöztetést félbe kellett szakítani. Ramingtól érthető e mondás, mert hiszen nagy győzelem után, a minőnek Windischgrätz a kápolnai csatát felsőbb helyen bejelentette, az ellenséget üldözni is szokás; ennek elmaradását tehát igazolni a „beállt sötétséggel“ kellett, minthogy a „köd“ még nem volt feltalálva! De hogy Klapka mit akart ezzel a sötétséggel jelezni: azt már csakugyan bajos megérteni. Kocziczka félhivatalos művének 246. lapján csak azt mondja, hogy délutáni 5 óra volt, midőn a csata végleg elhallgatott. Schultz emlékiratainak 47. lapján azt írja, hogy az ő kibontakozása és egy fél órai lödözése után csend állott be, s az ellenség nem mert előre nyomulni; egy ideig mindenki helyén maradt, mig nem a sötétség beállott. A Klapka önvallomása szerint I. köt. 256. lap) délután 3 órakor jelent meg Schultz az ő hadosztályával a csataterén. Összehasonlítva a két beismerést: délutáni 4 óra lehetett, mikor a csataterén a csend végleg beállott.

Görgey Arthur említett műve I. köt. 249. lapján azt mondja, hogy 1849. évi febr. hó 27-én a nap még meglehetősen magasan állott, mikor Kápolna előtt az utolsó ágyuszó végleg elhallgatott, s még is lemondott a győztes fél minden üldözésről. Végre id. Görgey István, mint közvetlen tanu, a már idézett műve I. köt. 272. lapján azt írja, hogy mire Maklárra értünk, s Görgey Arthur sok keresés után végre rátalált Dembinszkyre — a nap még akkor nem volt leáldozva, s így körülbelül délután 4 órakor vége volt a kápolnai csatának. Részemről, szintén, mint közvetlen tanu, teljes öntudattal erősítem, hogy 1849. évi febr. 27-én este felé az idő ismét kiderült, s hogy a kápolnai csata zajának végleges lecsendesültével, zászlóaljunknak Maklárra érkezésekor, még a sötétség be nem állott.

Az intendatura gondviselésének és a kiállott szenvedéseinknek jellemzésére fölhozom, hogy úgy, a mint febr. 26-án korán reggel Maklárrol elindultunk, épen olyan állapotban tértünk este oda vissza, anélkül, hogy

¹⁾ „Winterfeldzug 1848—49.“ 300. 305—6 lap. Gelich II. köt. 426. lap.

²⁾ Horváth M. II. kiadás II. köt. 255. lap. Gelich Rikárd II. köt. 427. lap.

a fáradtság és küzdelemteljes 25 órán keresztül csak legkevesebbet is ettünk volna.¹⁾

Habár tán némileg unalmasnak tünnek is fel ama „sötétségi“ kérdés hosszadalmasabb tárgyalása, ez még sem olyan mellékes körülmény, a minőnek első tekintetre látszik. Klapka ugyanis azt mondja: (I. köt. 255. lap) „Az ellenség túlnyomó ereje folytán nekünk leginkább attól kellett félnünk, nehogy ők (t. i. az ellenség) az egi oldalon valahogy hátunkba kerüljenek. Hogy ezt idejekorán megakadályozhassuk, szükséges volt, hogy a valahol Szólát körül veszteglő Schultz divisióját a lehető leghamarább bevonjuk a küzdelembe. Görgey engem kért fel, hogy keressem meg és vezessem elő a Schultz osztályát, ő maga elhatározta, hogy lépésről-lépésre védelmezi magát és Kerecsend felé vonul vissza. Egy órai fárasztó *bolyongás* után végre megtaláltam Schultzot Szalók (?) előtt, a hol ő, rendelet hiányában, határozatlanul állott.“ Folytatólag pedig úgy adja elő Klapka a dolgot, mintha ő vezette volna Schultzot és csapatjait a bekövetkezett támadásnál.

E közben maga Görgey Arthur is, látva az általa védelmezett kerecsendi magaslatokról, hogy Szólát felől magyar csapatok támadják meg az ellenséget, azt gondolta, s gondolhatta is, hogy a Schultz hadosztályával való támadás által maga Klapka neki tért nyit.²⁾

Lássuk már mostan, mit mond erről a támadásról, s annak egyes körülményeiről maga Báthori Schultz Bódognak az 1870-ik évben megjelenő emlékiratai második kiadásának 46—47 lapjain. Minthogy pedig nagy súlyt fektetnek arra: miképen egyezik meg Báthori Schultz Bódognak ezen elbeszélése, a Klapka erre vonatkozó állításaival, — azért nagyobb hitelesség kedvéért, de meg azon célból is, hogy a szíves olvasó, mindkét ismertetést összehasonlítva, levonhassa a 2 helyes következtetést — a Schultz ismertetésének főbb részeit szóról-szóra idézem.

Schultz elbeszéléseinek hí kivevona ez: „Báthori mindössze oly értelmű parancsot vett, hogy Verpelétnek tartson, de az „írott“ parancsban egy szóval sem volt említve, hogy a felnemeti és baktai szorosokat megszállja, vagy pedig föladjá-e? Mindamellet, mint tapasztalt katona, a parancsból azonnal megértette, hogy Verpelétnél valaminek történnie kell, s azt hívé, hogy Schlick majd a *Bulharin*, *Tvorznicky* és *Idzikovszky* lengyel csapataival megszállott siroki szorosnál fog előbukkanni.

Úgy is gondolkozott Bátorin, hogy Schlick Sirok felé csak tüntet és hadteste zömének Felnemet és Bakta felé indul, hogy Eger városát hatalmába kerítve, sergeinket hátulról támadja meg. Ezen feltevésből kiindulva Schultz a következő intézkedéseket tette: mindkét szorost félig megszállva hagyta, azon célból, hogy osztályának oldala és háta fedezve maradjon. Ott hagyott tehát 2 század honvédet, 2 ágyut s azonkívül futárnak 8 huszárt; 16 század honvéddel, 6 drb. hatfontos ágyuval és 30 huszárral pedig Verpelétnek indult. A magaslatra érve ágyudörgést hallott, minek következtében gyorsított menetben sietett Verpelét felé. Körülbelül 300 lépésnyi erőszakot menet után megállott stb.“

És tovább: „Ezen intézkedések nem maradtak sikertelenek, mert az ellenség ezeket észrevéve — csakhamar egy osztály gyalogságot és egy ágyúüteget küldött Bátorin ellen, a ki, hogy Klapkával, s már is hátrálásban levő csapataival az összeköttetést megtartsa — saját csapatait balra vonulni parancsolá stb.“

¹⁾ Dembinszky műve I. rész. 199. lap.

²⁾ Görgey Arthur „Mein Leben und Wirken“ I. kötet 241—2. lap.

Igy adja elő Báthori S. Bódognak a jobbszárnyunkon febr. 27-én viselt dolgait. Igen feltűnő ezen egyszerű, de világos elbeszélésben az, hogy egy szóval sem tesz arról említést, miszerint őt Klapka, több mint egy órai *bolyongás* után végre Szalók¹⁾ tájékán előtalálta, s Verpelétre való azonnali elindulásra utasította s hadosztályát a későbbi támadásnál személyesen maga vezényelte volna. Az is feltűnő, hogy Báthori írott parancsot említ, mely ellentétben a Klapka erre vonatkozó állításaival.

De nagyon is világosan kitűnik az ismertetett elbeszélésből az a körülmény, hogy Báthori S. Bódognak rosz néven vette azt, hogy őt a foganatba veendő hadműködésről egyáltalán nem értesítették.

(Folyt. köv.)

in Bulla György

nyug. kir. járásbíró, 1848 - 49. h.-hadn.

Degré Alajos beszéde.

(Elmondotta a budai honvédszobor leleplezése alkalmával.)

(Vége).

Közeledett a döntő pillanat. Amily bátor és heves volt a támadás lent, ép oly elszánt és komoly volt a védelem fent. Nem tekintve azt, hogy ki miért harczol, mint katonák méltó ellenfelei egymásnak. A honvédeket vitte a lelkesedés, a hazaszeretet, az ellenfélte a kötelességérzet s a katonai becsület. Oroszlánok harcza volt ez oroszlánok ellen. Mindkét fél győzni vagy halni kész.

A honvédek egy része folyton tüzelt a várfalakon levőkre, kik ezt hevesen viszonzták, más része létrákat támasztva a bástyákhoz, mint az indiánok kúsztak fel-felé. Elöl zászlók lobogtak. A zászlótartót lelőtték, ki „éljen a haza!“ kiáltással adta ki hős lelkét. A zászlót a következő ragadta fel — szinte elesett, el a harmadik, ötödik, hetedik, de a zászlók azért mindig elől és magasan lengtek. Így nyomultak a derék honvédek mindig feljebb és feljebb.

Egyszerre csak veresleni kezdett valami a lőrésen át; oh! az első honvéd-attila, utána a második, ötödik, tizedik, századik Erősen nyomulnak előre, s minden talpalatnyi földet véren vásároltak; nem drága, a hazáért folyik. A küzdelem óriási volt, nem csoda, Inkey Kázmér vezette. A csapatból kiválik egy tagbaszakadt, állás ifju, kezében zászló leng, s golyózápor közt rohan a várfokra, hol a zászlót kitűzi. Erősen tüzelnek rá, de *Püspöky* Gráczin rendületlenül áll zászlója mellett.

Most a bécsi és a várkapun rontottak be a honvédek, — a helyőrség házakba s udvarokba vonul vissza, s onnan szórja a halált. Amott egy atleta termetű ezredes sebéből vérzik, de azért nem vezényel kivont karddal, hanem szuronyos fegyverrel a kezében s mig ajka dörgő hangon vezényel, izmos karja jobbra-balra osztja a halált. Mellette egy szálás százados iparkodik példáját követni.

A puska ropogások ritkulnak, majd csak szórványosan hallhatók... Az ezredes arcza kérlelhetetlen keménységet s szemei vad haragot fejeztek ki, arczáról egyszerre csak tünedezni kezdenek a félelmes vonások, szemei nyájasan fénylenek, s ajkain jóságos mosoly lebeg.

¹⁾ Talán Szólánál?

Az egész ember hirtelen átalakult s így szól: Fiaim! győztünk, a vár kezünkben van, eddig vitéz katonák voltatok, most legyetek jószívű emberek. Mutassátok meg, hogy a magyar győzelmében nem elbizakodott, hanem nagylelkű. Százados úr! intse erre a csapatokat. Ez az ezredes *Máridssy* János volt, ki a kiegyezés s az alkotmány helyreállítása után altábornagyság s báróságra vitte. A százados meg *Szende* Béla, ki nem rég mint honvédelmi miniszter hunyt el.

Meg volt mondva, hogy az egész helyőrség kardélre hányatik, de a tisztek lovasgassága, a legénység emberies érzelmei ily vad kegyetlenséget végrehajtani irtózott. E helyett horvátok, olaszok s honvédek összeültek. A népek nem ellenségei egymásnak, csak nem kell egymás ellen lázítani. A felkelő tavaszi nap első sugarai a budai várfokon a nemzeti zászló három színét csókolgatták. Budavár a mienk, itt a magyar hadjárat elérte dicsőségének netovábbját. A hír villámszárnyakon járta be az országot; s míg mindenfelé zászlók lengtek, örömtüzek égtek s zúgtak a harangok; míg Debreczenben azon tanakodtak, miként hálálja meg a nemzet a nagy vezéreknél s a hadseregnek vitézségét; míg Pesten a füs-

tákból visszatér, mily mennyei érzés közt fog vele oltár elé lépni, s most a menyasszonyi koszorút a helyett hogy igéző fejére tenné, észbontó fájdalom közt tűzi vőlegényének keresztfájára.

Apák! anyák! arák, vigasztalódjatok, hisz kedveitek abban a hitben estek el, hogy a haza szabad; akkor estek el, mikor a magyar fegyverek elérték a dicsőség legmagasabb fokát. Ami azután következett, a honvédekre százszorta nehezebb volt, mint a győzelem közepette elesni. Szébb, Istenemre szebb és boldogabb volt halálotok, mint a világba szétszórt bajtársaitok élete. Erre azonban fent is lent is fátyolt borítottak, hát töröljük ki emlékezetünkben örökre.

Sok gyászt okozott halálotok, de nem véreztetek el hiába. Ti fegyvereitek élével véstétek a világtörténelem aranylapjára a magyar vitézséget. Nektek köszönheti a nemzet, hogy a magyar név bejárta a földkereket; vitézségtök nyitotta meg az utat, hogy a múlt nyugati államokkal szemben is mint nemzet számot tesszünk. Van koronázott s legalkotmányosabban uralkodó királyunk; van szabadsajtónk s népképviselői országgyűlésünk; van felelős magyar kormányunk Van honvédségünk,

Kebelei Nagy Samu honvéd-százados.

Szöllösy Sámuel honvéd-tűzmester.

Bihari Sándor honvéd-főhadnagy.

tölgő romok közé zajlott az öröm, folytak a víg lakomák, addig a derék honvédek Budán elesett bajtársaikat temették el. Mennyi remény, üdv és költészet szállt e sirokba! Az apa büszkeségét, örökösét, nevének fentartóját veszítette el; ott egy anya szemevilágát, üdvét és támogatóját látta eltemetni; a boldog ara, ki lelke egész költészetével csüggött a pillanaton, ha hőse a duló csa-

nem ugyan egyenes leszármazási utódaitok, de mellégon örökösöitek; magyar vezényszó, veres sinór, magyar legénység, magyar szív, magyar jellem, ... nem fogja ez magát megtagadni soha! ... Magyar marad ez, míg Magyarország lesz. Minden téren szellemi és anyagi felvirágzás ... lépten-nyomon szaporodó gyáraink, emelkedő kereskedelmünk és haladó gazdasági iparunk. Van fényes

utczákkal, meglepő terekkel s tündéri palotákkal büszkélkedő fő- és székvárosunk Hogy mindezt oly rohamosan megértük, abban sok része van dicsőséges halálotoknak. De hisz katonának csatában elesni szép, s ha halálával nemzetének használt, dicsőség.

Dicsőség hát nektek, mert e véres áldozatból a hazának üdv fakadt. Békén nyugodhattok megszentelt sirotokban; a nemzeti kegyelet e szobrot emelte emléktre s hantjaitokat babérokka árasztja el.

Legyen e szobor figyelmeztetés az utódoknak, hogy a hazáért miként kell élni és halni.

Honvédek albuma.

— Tizenegyedik csoport. —

Összeállította az ereklye múzeum őre.

Abban a kedvező helyzetben vagyunk, hogy olvasóinknak ismét mutathatunk be egy csoportot a honvédek köréből. Abból a honvéd-egyletből való ez, a hol a lelkesedés a haza iránt ma is ifju hévvel ég az egyleti tagok szívében. Abból a honvéd-egyletből, a hol a hazafias eszmék előrevitelére meg van a tettvágy és a lankadatlan munkaerő, és kitartás. Nincs mit csodálkozni ezen különben. Székely honvéd-egylet, székely fővárosban. Tetteik s működésük felett Bemnek a buzdító és lelkesítő szelleme lebeg s ők kegyelettel és lelkesedéssel veszik körül minden nemzeti ünnepen székely fővárosuk legszentebb és legdrágább kegyelet tárgyát: Osztrólenka hősenek impozáns szobrát. A képen levők története dióhéjba foglalva a következő:

Kebelei Nagy Sámuel 87. zászlóaljbeli honvéd-százados született 1817-ben Marosszékből Agárdon, szülei voltak királyi táblai k. bíró kebelei Nagy Sámuel és tancsi Földvári Drusiánna.

Jogi vizsgáinak sikeres letétele után is rendkívüli hajlamot érzett a katonai pályára. Azonban ezt nem tudta érvényesíteni s 1843-ban megválasztott a marosszéki közgyűlés által árvák bírójának, 1845-ben tisztségi igaztónak s 1848. tavaszán, Marosszék pénztárnokának.

Már 1848. szeptemberben, akkori marosszéki főkirálybíró (főispán) gr. Toldalagi Ferencz, k. biztos br. Vay Miklós közbenjárása folytán — 400 darab szuronyos fegyvert eszközölvén a gyulafehérvári várból — elhatározta négy nemzetőr-századot állítani fel a marosszéki székelyekből s a nyert fegyverekkel felfegyverezni. Rendeletet küldött kebelei Nagy Samunak, hogy a lakása környékbeli székelyekből állítsa fel az egyik századot, azt fegyverezze fel s tanítsa be; a másik három századnak alakításával Tolnai Gábort, Bereczki Sándort és Jenei Józsefet bízta meg.

Innentől kezdve kebelei Nagy Samunak a nagy napok jelentékeny szerepet juttattak az erdélyi szabadságharc történetében. Egyik közelebbi számunkban külön cím alatt fogjuk ezt részletesebben ismertetni.

Bihari Sándor 1848—49. honvéd-főhadnagy született Kolozs megyében Rödön 1823. február hó 6-ikán. A jogi és theologiai tanfolyamok végeztével felesküdt a királyi táblához kancellistának s egyszersmind nevelő volt.

1848-ban nemzetőr volt Kolozsvárt; később honvéd lett. A székelyekkel Segesvárról indulva résztvett a nagy-szebeni-feketehalmi csatákban Brassóig, ott a térparancsnoksághoz osztott be.

Az oroszok betörésekor, mintegy 140-ed magával részt vett a brassói várac védelmében (1849. jul. 20—23) s miot parlamentär künjárt az orosz táborban *Lüdersnél*.

A várac elfoglalása után az őrség többi tagjaival az oroszok fogságába került. Augusztus elején átadatván a császáriaknak, azok Fogarasba vitték, de két hét múlva — a Szeben elfoglalása alkalmával ejtett foglyokkal együtt visszahozták Brassóba. Augusztus 19-én átadattak Tömösnél orosz őrizet alá kik 22 honvédtisztet s mintegy 200 honvédet — nem tudni mi czélból — bevitték Oláhországba *Plöjestbe*, honnét 8 nap múlva visszahozták Brassóba.

Innét, a honvédtisztek közül azokat, a kik előbb is katonai szolgálatban voltak — elvitték különböző helyekre fogságba, — a többit besorozták, de Bihari — mivel a várban kapott sebe az Oláhországi útban elmérgesedett volt — kórházba került Dienezs Lajossal és a Fogarasban összevagdalt Vida őrnagygyal. Deczember elején elvitték Szebenbe, hol a Ferencz-rendiek zárdájában — többekkel együtt (mintegy 100) fogva volt 1850. márczius 10-ig, mikor ideiglenesen elbocsátott ugyan, de már április 15-én újból beidézett sorozásra, mely alkalommal teljesen felmentve, szabadon bocsátották. Azután újból nevelő volt gróf Bethleu Gábornál. Később tanulmányait folytatta a lipseai, giesseni egyetemeken.

Nősült 1857-ben, nőül vevén giesseni egyetemi tanár dr. Adrián leányát, Juliát.

Két évig volt a kolozsvári ref. kollegiumban helyettes-tanár. 1860-ban megválasztották rendes tanárnak a marosvásárhelyi ev. ref. kollegiumhoz, mely állásban van jelenleg is.

Tagja volt a Bem-szobor felállítására alakult honvédbizottmánynak. Tagja a marosvásárhelyi és marosszéki honvédegyletnek.

Az erdélyi ev. ref. egyházkerület igazgató-tanácsának s házassági és fegyelmi bíróságának tagja; a marosvásárhelyi Casinónak alelnöke; — a „Stefánia“ kiseddóvó egyesület igazgató-elnöke; — a dr. Gecse emberszereteti intézet jegyzője s még több egyházi, közművelődési s iótekonv egyesület tagja (Émke — székely közművelődési egyesület, egyházi s iparosok iskolaszéke — egyházmegyei képviselő sat.)

Szöllősy Sámuel 1848—49. honvéd-tüzemester született 1822. november hó 11-én. Szol. ált a Csikszere-dében alakult tűzérsegnél, a kivonulásnál a III. sz. háromfontos ütögehez volt beosztva. Résztvett az ojtózi ütögetben, a hasonnevű szorosnál az oroszok ellen, innen az őrség kivezényeltetvén, harcolt mindenik háromszéki ütögetben. Később a tábor elhagyta Háromszéket s lejövén Udvarhely és Marosszéken át, Körtefájánál a vitéz *Gál Sándor* vezetése alatt átvágtá az orosz tábort és Kolozsvárra húzódt. A viszontagságok hosszú sorozata volt ez a hadviselés, de vajjon ki érezte akkor a saját nyomorát? Ott feküdtek a szegény, kiéhezett, elrongyosodott tűzerek a város piacán, a kemény kövön az ágyuk alatt s a kimerültség erőt véve rajtuk, édesen aludtak az anyaföld ölén. Panaszszó ajkukról el nem röpöpent soha, a haza fájdalma előtt eltörpül az egyéni fájdalom.

Szöllősy az egész hadviselés alatt saját költségén szolgált, a szamosfalvi ütöget után levonult a tábor Bánffy-Hunyadra, hol egy újabb ütögetben sikerült az oroszoknak mintegy kétszáz hadi foglyukat kimenteni. E foglyok még az ojtózi szorosban fogttak el. *Dobay* akkor alezredes, most altábornagy vezetése alatt megkezdődött a visszavonulás a csucsai szoros felé, hol az üldöző orosz lovasság kőrtács és puskagolyó által szétveretett. Az ütöget végeztével a nevezett alezredes vezetése alatt a kis, de lelkes csapat Csucsára vonult vissza. Itt érkezett a szomorú hír, hogy *Görgey Világosnál* letette a fegyvert. Kétségbeesés szállta meg e váratlan csapásra az eddig lankadatlan kis tábort. Krasznára vonult a sereg, itt várta *Gál Sándor* a főtábor-

ral; egy kis csapat hátvédnek visszamaradt, a többiek Zilahon át Zsibóra értek, a hova *Kuzinczy* tábora is megérkezett. Az egész sereg, mintegy huszezer gyalogos-, kétezer lovasból állhattak, hatvannégy ágyúval és három röppentyű-üteggel.

Szöllősy innen szegényen, nagy küzdelmek után jutott haza Maros-Vásárhelyre, egy kis társasággal, mely *Jeney Albert*, *Mihály Lajos*, *Sámuel József* (most nagykendi ev. ref. lelkész) és *Köváry László* bajtársakból állott. Hazaérve széteszlottak. Szöllősy mesterségéhez, a női szabósághoz fogott. később megházasodott s folytonos munkásságban tölté napjait. Ma már 70 év nyomja vállal az agg honvédnek, ki most is örömmel, büszkeséggel, gondol vissza a szabadságharcra, küzdelemteljes napokra, melyeknek egykor, örömet és lelkesedéssel áldozott

Reméljük, közelebbről alkalmunk lesz a kitűnő működést folytató brassói, s a most szervezkedő és fiatal erővel gyarapodó deési és több más lelkesen működő honvéd-egylet kebeléből is mutatni be honvédeket.

Apróságok.

Az 1848. év vége felé a csucsai táborban így jellemezte állapotunkat a XI. zászlóalj: „jó volna most egy tojásrántotta, ha volna tojás meg zsír, de nincs lábas meg só.”

*

A XII. zászlóalj viszont úgy ingerkedett az 1849. év február havában Borgón, hogy, kivált mikor más zászlóaljbellekkel találkozott, elkiáltotta magát egy gyerek:

„Ki yeszen szalonnát, kenyeret.”

Én is, én is! ömlék a válasz.

„Hol, mert magam is szetnék venni?...”

*

Tudva levő, hogy Bem tábornok mindig gyenge gebéken lovagolt. Tömerdek sebétől megroconsolt testével nem ülhett meg virgoncz lovat. A jádi heves ütközetben egy széles árokba jutott. honnan a rokkant állattal nem volt könnyű kivergődnie, pedig a muszka lovasság szilajon támadott. Látta ezt a XII. zászlóalj egy góbé fia s elkiáltja magát: „*Ne féljen (!)* tábornok úr, nem hagyjuk mi!” És ki ki kantaránál fogva húzva, ki hátulról taszítva csakugyan kisegítették a lovat és lovagját közvetlenül az orosz dzsídák hegyei előtt.

Maros-Vásárhelyt, 1893. június 20.

Györfi Pető.

Levelezés.

Hogy menekedett meg *Haller József gr.* az akasztófától?

(Egy kis visszaemlékezés.)

Segesvár, 1893. jun. 18.

Tisztelt Szerkesztő Úr! Érdekesen szerkesztett nagybecsű lapjának célja, hogy az örökké emlékezetes szabadságharc idejéből, mentől több oly adat közöltessék, melyek a maguk összességében, becses anyagnak szolgálnak annak, ki egykor hivatva lesz e nagy korszak

történetét alaposan és kimerítőleg megírni. Mert ne tagadjuk, hogy még eddig e téren csupán kísérletekkel találkozunk. Mig például Franciaország nagy forradalmának történésszerű Thiers-t bírja, kinek nagy munkája, mint tökéletes mű, e nagy időnek egy örökké fenmaradó emléket képez, addig nálunk több forradalom történeti munkával találkozunk, melyek egyes részeikben jelesek ugyan, de a maguk egészében még mindig kiegészítés és pótlásra várnak. Minden történeti mű alapját, az események adatai képezik és e szempontból a „Történelmi Lapok” törekvése megbecsülhetlen és a történetírónak e „Lapok” nélkülözhetlenek lesznek.

E bevezetés után azt hihetné valaki, hogy az alább következő sorokban, egy nagy horderejű történeti tényt közlök. Távolról sem, de miután abban a meggyőződésben vagyok, hogy vannak bizonyos kis incidensek, melyek inkább karakterizálnak egyes korszakot és annak embereit, mint talán a nagy ténykedések, de a melyek nem birnak oly frappans jelleggel, ez okból közlöm a következő kis visszaemlékezést.

Nálunk Erdélyben a forradalom alatt az ellenfél táborában nem volt undokabb ellenségünk mint Urbán, vagy miként néhai Teleki Sándor ezredes mondani szokta: a „*komisz Urbán*”.

E lapok között névsorát azoknak, kik a forradalom leverése után el lettek itélve. E névjegyzékben találom az 1891. évben Székelykereszturt elhalt gr. *Haller József* nevét is.

A grófot a forradalom Székelykereszturt találta, hol a Kiss-féle székely család vendégszerető házában tartózkodott, melynek egyik tagjával, Kiss Bertával, 1866. évben házassági frigyre is lépett.

A muszkák jövetelének hírére gróf *Haller* Háromszékre menekült és csupán akkor tért vissza Székelykereszturra, a kis család körébe, midőn az utolsó puska-lövés is megtörtént.

A gróf tehát nemhogy részt vett volna a forradalomban, de sőt Lengyel Márton erzsébetvárosi nemzetőr térparancsnok szolgálatára megidézte őt, de nem volt sehol található.

Ily körülmények között, nemde infamia, hogy valaki 10 évi várfogságot szenvedjen, de sőt majdnem bitófán végezze életét egy képzelt ok miatt?

Urbán ugyanis ráfogta, hogy gróf *Haller* a forradalomban részt vett és hogy küzdött a muszka és osztrák ellen, holott 52 tanu eskü mellett bizonyította, hogy gróf *Haller József* az egész forradalom alatt Háromszéken bujdosott.

Mint már fent említettem, a forradalom leverése után a gróf Székelykereszturra tért vissza, a Kis család körébe. Ez időben Székelyudvarhelyt a hirhedt *Lázár Ádám* cs. k. Bezirkscómissárius volt a mindenható. Ezt utasította Urbán, hogy puhatolja ki a gr. *Haller József* hollétét. *Lázár* 1850. május 7-én négy csendőrrel megjelent Székelykereszturt és bár a székely atyafiság nesztét vette a dolognak és gróf *Haller* a pajta hijjára menekült, de *Lázár Ádám*, mint jó *szaglász* felfedezte, rabláncba verette és bekísértette Kolozsvárra Urbánhoz. Nem sorolhatom fel e helyütt, a vexatiók hosszú sorát, melyekben Urbán, vak dühében a grófot részesítette. Hadd álljon itt csupán a conclusum.

Gróf *Haller* a kolozsvári nagy kaszárnya, egyik földszinti czellájába volt elzárva. Mellette szintén rabláncban a székelyföldi *Tamássy Antal*, a forradalomban való részvétel címén volt elzárva.

(Folyt. köv.)

Halálozások.

Honvéd-egyleteket, munkatársainkat s lapunk barátait kérjük: a halálozásokról szíveskedjenek egy-egy rövid tudósítást írni s a gyászjelentést az ereklye-muzeum számára esetről-esetre beküldeni.

Bereczki id *Parkas Ignác* 1848 - 49-beli nyugalmazott honvéd testőr-százados élete 84-ik évében elhunyt. Temetése nagy részvét mellett ment végbe.

Lessler János 1848—49-es honvéd tizedes junius 3-án meghalt 65 éves korában, Baján; szolgált az 1-ső utász zászlóaljnál. Bővebbet nem írhatott róla az ottani h. e. elnöksége, mert mindig visszavonultan élt és semmi gyűlésben soha részt nem vett.

Rimaszombathy János városi képviselő, 1848—49-iki honvéd huszár főhadnagy, a nagykunsági honvédegyesület alelnöke, 74 éves korában Karczagon meghalt. (Föv. L. 162 sz.) Bővebb adatokat kérünk r. la.

Rozsnyai Pál 1848—49. hunyadi huszár főhadnagy, Szabadszállás több éven át volt főbirája, junius hó 12 én, rövid szenvedés után, életének 70-ik és boldog házassága 39-ik évében Szabadszálláson elhunyt. Gyászolják: Kulcsár Mária neje, Rozsnyay Etelka és férje Szentpéteri Lajos, Rozsnyay Pál és neje Füredy Zsófia, Rozsnyay Károly és neje Rudnyánszky Julia, Rozsnyay Irma és férje Szentpétery Ferencz, gyermekei; Rozsnyai Mátyás, Füredy Jánosné Rozsnyay Eszter, Hoske Ferenczné Rozsnyay Katicza testvérei; Rozsnyay Etelka, Palika, Sárka unokái. (Alföld jun. 16 sz.) — Marosjárai *Rozsnyay Pál* 1848—49-iki Hunyadihuszár főhadnagy, a forradalom kezdetekor Prágában állomásozott; innen egész századával sok viszontagság után haza szökött s a szabadságharcot végigküzdötte.

Tóth József, a kecskeméti József-gőzmalom nyugalmazott igazgatója, a koronás arany érdemkereszt tulajdonosa, 1848—49-iki honvédhadnagy, 77 éves korában. (Budapesti Hirlap, jun. 16.) Adatokat kérünk.

Trucker László 1848—49-iki honvéd őrmester a 37. számú gyalogezred 3. zászlóaljánál, élete 73. évében, folyó hó 12-én délután 2 órakor N-Kikindán elhunyt. Gyászolják: Kapusztay Pál kir. törvényszéki bíró és neje szül. Zsarkó Emma, valamint gyermekeik, mint nagy- és dédbátyjukat.

KÜLÖNFÉLÉK.

A kolozsvári orsz. ereklye muzeum e hó 15-én látogatott gyűlést tartott. Örvendetes tudomásul vették azt a bejelentést, hogy a Kolozsvárt létesítendő honvédmenedékház ügye a legjobb mederben halad s mindenütt rokonszenves fogadtatásban részesül. A gyűlésen a muzeumhoz időközben beérkezett szebbnél szebb tárgyak gazdag sorozatáról tett kimerítő jelentést Kuszko István, a muzeum őre. Mostanában alig mulik el nap, hogy újabb és újabb tárgyakat ne kapjon a muzeum. Több nagyobb szabású akció terve is lett bejelentve, a melyek részletesebb kidolgozásra várnak. A muzeum ma már egy izmos testületté fejlődött, melylyel bent is mind élénkebben foglalkoznak a biz. tagok, a mi tulajdonítható különben annak is, hogy a fejlesztés körüli munka, egyike a társadalmi foglalkozások legkellemesebbikének. Kívül a városon, az ország különböző részén, mfködésével és lapjával egy pár ezer ügybarátot hódított zászlója alá. A

muzeum a Vasvári kiránduláson Deáky Albert elnök és Nedoroszték János által képviselteti magát.

A Vasvári-kör e hó 15 én délután *Szabó Samu* elnöklete alatt gyűlést tartott. A gyűlésen megállapították a kör szabályzata értelmében a Vasvári eleste helyén, a gyalui havasokon, a Beles völgye fölött tartandó ünnepi közgyűlés idejéül július 9-ét, mely kirándulással lesz egybekapcsolva s melyen részvételre az ország több részéből jelentkezések történtek.

Gáspáríts Márk emléke. Az 1848-as idők egyik nevezetes, dicsőséges szereplője volt, annyi nagy kortársa közt Gáspáríts Márk, ferenczrendi szerzetes is, a ki szabadságharcunkban Tyrtaeus szerepét vitte, s kitartásra és hősiességre buzdította a honvédeket. Majd Gáspáríts is felöltötte a honvédek egyenruháját, kardot ragadott és maga is ott harcolt a hősök közt. Dicsőséges pályája az akasztófán végződött; Pozsonyban a katonai törvényszék elé állították az osztrákok, elítélték, kivégezték. A napokban — mint nekünk írják — Csáktornán Dugovics Pál aljárásbíró elnöklése mellett bizottság alakult, arra a célra, hogy Gáspáríts szülőhelyén, Czirkovlyánban, emléktáblával örökítsék meg a vértanu emlékét.

Damjanich emléke. Damjanich tábornok özvegye a napokban megkoszoruzta férje sirját. Mácsa aradmegyei községben, hol Damjanich az egykori Csekonics, most gr. Károlyi Tibor féle parkban fekszik. Az özvegy minden évben megteszi a kegyeletnek ezt a zarándokutját.

A budai honvéd-érmek. Említettük, hogy a budai honvédelemből még fognak verni utólag a honvédbajtársak számára. A végrehajtó bizottság most fölkéri a bajtársakat, hogy az illető honvéd-egyesületek útján e hó utolsó napjáig Vavrik Endre bajtárssal (Budapest, IX. ker. Lónyay-utca 13. sz.) tudassák, hány darabra lessz szükség? Az emlék-éremnek ára darabonként 20 kr. ennél-fogva a hány darabot megrendel, annyiszor 20 krt kell a kért válaszzsal beküldenie.

Eltűnt 48-as honvéd. *Pruska János* 48—49-iki honvéd-százados, körülbelül egy hó óta a fővárosból nyomtalanul eltűnt. Az agg honvéd az utóbbi időkben olajnyomatu papírképekkel üzérkedett. Az eltűnt hozzátartozói kéri azokat, kik esetleg tudnak holléte felől, tudósítsák a Pruska-családot (Ujpest, nyár-utca 15.). Az eltűnt magas, ősz szakálu, félszemére világtalan ember.

Ujabb adatok Budavár ostromához cím alatt a „Vasárnapi Ujság“ junius 25-iki száma, két eddig ismeretlen proklamációját közli Görgei Arthurnak 1849. május 17. és 20-ikáról. A bevezetésben következő érdekes sorokat olvassuk:

„Az 1848—49-iki szabadságharc befejezése után nemcsak a magyar hadügyminiszterium, hanem az özszes önálló vezérek és parancsnokok irattárai részint az oroszok kezébe kerültek (honnan utóbb Bécsbe küldettek), részint pedig egyes tábornokok által lefoglaltván, eleinte az Aradon, Pesten és Temesvárott székelő vérbíróságoknak adattak át, honnan utóbb a bécsi hadügyminiszterium titkos levéltárába jutottak. A mely hivatalos és szolgálati iratok a világsíki fegyverletétel és Komárom feladása után egyes tiszték kezében maradtak, azok kevés kivétellel kisebb érdekű eseményekre vonatkoznak. Ez okból a fontosabb hivatalos okiratok hiányában eddigelő a szabadságharc katonai történelmét teljes tárgyilagossággal megírni nem lehetett és Görgei Arthur, Klapka, Bayer, Asbóth stb. emlékirataiban, sőt még Görgey Istvánnak legújabbban megjelent nagyterjedelmű munkájában is nevezetes hiányokat látunk, melyeket csakis az eredeti okiratok felhasználásával lehetne pótolni.“

Élnek-e vagy meghaltak?

(A kolozsvári honvédegylet ismeretlen tagjai.)

(Vége).

A 76. zászlóaljtól: 380. Borszéki Pintye Károly őrmester, sz. N.-Seben, v. tvszéki tiszt.

A 87. zászlóaljtól: 534. Hoprich Frigyes tizedes, sz. Verona, v. postamester Széken.

A 88. zászlóaljtól: 6. Biró Ede őrnagy, sz. Zimony, v. számtiszt a tartományi főszámvevőségénél.

A 137. zászlóaljtól: 192. Kovács Dénes főhadnagy, v. orvos.

Különbéle csapatoknál.

563. Csiky János honvéd-ács, 24. zászlóaljnál, volt ácssegéd. 228. Molnár József zászlótartó, I. székely zászlóalj, v. gazdatiszt, lakott Székely-Földvárt. 501. Incze György k. h., lőporraktárnál, 2. sz. h. ezred, sz. Bodok, v. postajárulnok. 588. Binder József őrmester, tiroli csapat, v. udv. vadász és magánzó. 198. Pongrácz Ferencz hadnagy, I. székely határ-ezred, sz. Csikszereda, v. postatiszt. 470. Prohaszka Antal főhadnagy, élelmi biztos, sz. Prága, v. kertész. 570. Kenyeres Mihály k. h., Andrássy zászlóalj. Zemplénmegye, vendéglős.

Német legio.

457. Ploha J Alajos hadnagy, sz. Bécs, v. postatiszt. 507. Csomosi András k. h., sz. Szilágy-Hadad, v. szakács.

Huszárok.

2. ezred. 540. Csoma József őrmester, v. czipész-segéd. 533. Szabó János őrmester, sz. Tordán, v. magánzó.

3. ezred. id. Balázs Mihály k. h., v. hivatalszolga.

4. ezred. 494. Bencse Jakab őrmester, sz. Szepesmegye Holló-Lomnicz, v. a vasúti mérnökségnél. 14. Kovács Mihály altiszt, 67-ben napszámos volt.

5. ezred. 493. Hart Mátyás őrmester, sz. Szatmárm. Kálmánd, v. gombkötő-segéd. 439. Ursulyák András k. h. 302. Krisán János k. h., v. földműves.

6. ezred. 354. Konrád András k. huszár, sz. Hernád-Büd, v. a kolozsvári szegények intézetében. 376. Pap József k. h., napszámos.

8. ezred. 78. Szarvasi Dénes altiszt, sz. Új-Tordán, v. gazdatiszt.

9. ezred. 573. Gyenge Ferencz őrmester, sz. Kolozsvár, nyomorék.

15. ezred. 26. Tobiás Márton k. h., sz. Drágban, v. udvari legény. 139. Somogyi Mihály k. h., sz. N.-Ölyvös, v. gyári munkás. 228. Fekete István k. h., v. kórházi ellenőr. 263. Váradi Mihály k. h., főszámv. tiszt. 92. Tóth József trombitás, v. földműves. 604. Kocsis Mózses k. h. 571. Ferenczi József tizedes, v. főkorm. széki posta. 309. Kovács István k. h., Sepsi-Kilyén, v. Kolozs megye lovas legénye. 319. Schuster Károly k. h., v. aranyműves. 453. Krappan Máté k. h., sz. Zalatna, udv. szolga. 553. Pipa János k. h., sz. Eperjes, v. czipész, lakott Beszterczen. 574. Lukács Sándor k. h., sz. Udvarhelyszék Sz.-Mihály, adóhajtó. 31. Bálint Gábor k. h., v. kéményseprő. Előbb *Kossuth*, aztán *Mátyás* h. ezred.

Hunyadi huszár. 24. Petrovics János hadnagy, sz. Szigeten, v. vendéglős.

Attila huszár. 555. Ruzicska Péter százados, sz. Salánkon, telekkönyvi biztos.

Vadászok.

1. ezred. 537. Grellmann György őrzvezető, sz. Besztercze, czipész. 316. Reinhard Márton alvadász, sz. Bonczhida, v. szolga. 587. Nagy-Beniczy János alvadász, sz. Gömör. Rozsnyó, v. czipész. 480. Gál Ferencz k. vadász,

v. földműves. 303. Rác Károly k. vadász, v. földműves, 515. Antal József közvadász, v. szolga. 216. Rád István k. h., sz. M.-Kovácsi. v. kovács és napszámos. 190. Kemény Márton trombitás, v. szobafestő.

2. ezred. 586. Drágia Rudolf főhadnagy, sz. Pétervárad, v. megyei irnok, lakott Nagy-Enyeden. 454. Barok János hadnagy, sz. Zalatna, v. ügyvéd-irnok. 51. Fischer Károly hadnagy, v. főkormányzéki díjnok. 527. Kovács Mihály tizedes, sz. Kézdi N.-Nyujtód, v. udvari szolga. 234. Molnár Gábor tizedes, v. szakács, napszámos. 369. Tar Kálmán k. h., v. szabó-mester. 176. Panyi István k. h., v. kovács-mester. 440. Kis Márton k. h., napszámos. 143. Donner István k. h., v. napszámos. 233. Beke József k. h., sz. Székes-Fehérvár, v. kocsis és napszámos. 150. Borbély Ferencz k. h., v. napszámos.

3. ezred. 15. Őri Albert hadnagy, sz. Ó Brettyén, 67-ben ügynök volt. 503. Budai József k. h., sz. Zilah, v. kocsis, napszámos.

9. zászlóalj. 345. Pozsonyi József őrmester, v. a Valkói havasok perczeptora.

Erd. vadászosztály. Imburan László, k. h., v. kocsis.

Tüzérek.

Borsódi ütegnél. 128. Zágony György k. tüzér, sz. Szarvaskend, v. színházi szolga. 35. Bihari István főágyus, v. napszámos.

Kolozsvári 6 fontos ütegnél. 447. Török Imre hadnagy, sz. Széken, v. hivatalnok.

Kolozsvári 3 fontos ütegnél: 489. Kóczy István főtüzér, v. hinatalnok. 135. Molnár János k. t. sz. M.-Pécska, v. szabó-segéd. 552. Kovács Sándor szekerész-tizedes, v. napszámos.

6 fontos lovas ütegnél: 498. Bitai János tizedes, 7. sz. sz. Gyalu, v. gazdatiszt. 598. Takaró Ferencz tizedes, sz. Putnok (Gömör), lakott Kolozsvár Paputca 21.

556. Dushegyi Reichartsberg Gyula tizedes, az olaszországi magyar segélyző csapatnál, v. főkormányzéki díjnok. 562. Ivólka Ferencz szekerész az első ágyu-ütegnél, sz. Komárom. Szimon, v. napszámos. 89. Hegyi István hadnagy, a 3. 18 fontos ütegnél, v. haszonbérő. 310. Gergitz János k. t., v. kovács-segéd. 292. Kiss László honvéd-kovács, 53. üteg, sz. Közép Szolnok Morzsolya. 465. Nagy Imre hadnagy, 7. hadtestnél, Deés, v. földteh, ment hivatalnok.

Névsora a budai szobor-leleplezésre felutazott 1848—49-es honvédeknek.

(Vége)

Alsó-Fehérmegyei honvédegyletből: Eröss István volt 48-as honvédhuzárszázados, most városi pénztáros, Kis Károly volt 77. zászlóaljbéli főhadnagy, Varró Gerő 71. zászlóaljbéli tizedes, Incze Samu 71. zászlóaljbéli tizedes, Garda József volt vadászörmester, jelenleg teológiai akadémiai tanár, Brangel Sándor.

Árva megyei alsó-kubini honvédegyletből: Bulla György nyug. alsó-kubini kir. járásbíró, volt 48-as honvéd hadnagyot, Frólich József volt honvédörmestert és Tyroler Sámuel volt honvédtizedest.

Baranyamegyei honvédegyletből: Bogyó Alajos, Brevicz Sándor, Peskei Imre, Bedő Mátyás.

Esztergomi honvédegyletből: Burián Pál, Olvas Pál, Aranyossy Ferencz, Tóth István, Hegyvári Miksa, Jaros Ferencz.

Csikszéki honvédegyletből: Tompos István, Ferencz Antal, Deák Elek őrmesterek, Incze József, Borka Antal és Gecző János honvédtizedesek.

Esztergomi honvédegyletből: Burián Pál, Olvasi Pál, Aranyossy Ferencz, Tóth István, Hegyvári Miksa, Jaros Ferencz.

Külső-szolnokmegyei honvédegyletből: Okolicsányi István főhadnagy, elnök vezetése alatt: Mészáros Endre, Lazin Antal, Úrményi Mihály főhadnagyk, Scheidl Nándor, Bogdánoviss Ignác, Doroghy Károly, Hegedüs László, Kadvinszky János, Lapi Gábor őrmesterek, Kuncze Imre tüzemester, Cseresnyés József, Kis Sándor és Végh Pál tizedes.

Makói honvédegyletből: több tag.

Marosvásárhelyi és maros-széki honvédegyletből: Gyórfi Pető elnök, Cs. Molnár Zsigmond jegyző, Tolnai Gábor honvédfőhadnagy, Szöllősi Sámuel, Imre Sándor, Keresztes Sándor, Csiki Gergely, Bakó János, Szentpéteri Dénes (a két utóbbi részt vett Budavár bevétele), Makfalvi Vincze József, Albert József, Sóváradi Vas Domokos

Nagykunsági honvédegyletből: Horváth Pál elnök, Sz. Tóth János százados, Rimaszombathy János főhadnagy, Kóssa László hadnagy, Sallai János tizedes.

Nógrádmegyei honvédegyletből: Zrinyszky Pál, Nagy József, Szlávi Lajos, Cserépy István, Mauks Antal, Langa Alajos.

Nyitrai honvédegyletből: Benkő László honvédszázados, Vitál Gábor honvédfőhadnagy, Biróczy Flór honvédfőhadnagy.

Pozsonyi honvédegyletből: Beck Antal, Rényi Rezső, gróf Esterházy István, Földes Gyula, Barsi József, Petrov János, Szabó Károly, Dömötör Kálmán és Gauz József.

Rikánbelüli honvédegyletből Kézdivásárhely központból hat tag.

Sárosmegyei eperjesi honvédegyletből: Kubinyi Albert főhadnagy, Melliorisz Kálmán főhadnagy, Harmancsok György tüzérhadnagy. Fekete Adolf, Kovács János, Sándor Károly hadnagyk, Pálmai Károly tüzemester, Zempliner Gusztáv vadász.

Sebeczbányai honvédegyletből: Ocsovszky Vilmos, Berahard Adolf, Chvala Imre, Ertl János, Horváth Ignác.

Szabadkai honvédegyletből: Antunovits Mátyás elnök, Malachowski László jegyző, Freudenberg Márk, Hubert Herman, Kertész Nándor, Láng József, Radits Jakab, Janiga Antal, Goldner Mór. Szalay Antal, Vetró István, Rógits Antal, Wagner Nándor,

Szentesi honvédegyletből: id. Temesváry Antal elnök.

Szepesmegyei löcsei honvédegyletből: Monteko Ferencs, Lomnitzky Vilmos, Valent Károly, Görgey István, Bertus Vilmos, Zimányi János és Vahut Károly.

Szolnok-Dobokamegyei honvédegyletből jelen volt még: Székely Károly volt Mátyás-husár-őrmester Bethlenből.

Temesvári honvédegyletből: Menczer Rezső hadnagy, vizszabályozó társulati főmérnök, az egylet elnöke. Dr. Bécsi Gedeon főhadnagy, kórházi igazgató. Kremzer János főhadnagy, nyug. főerdész. Hofstädtnér József főhadnagy, árvaszéki előadó. Lászlóffy Antal hadnagy, magánzó. Rittinger József tüzér-őrmester, telekbíró. Grünblatt Ignác őrmester, kereskedő. Csuka Zsigmond tizedes, közvet. int. tulajdonos. Waldmann Náthán főhadnagy. László Miklós husár-őrmester. Krausz Mórítz őrmester. Kovács Bernát őrmester. Lukatsovits János köztit. Puskás János köztit.

Tordamegyei honvédegyletből: Borszék Soma nyugalmazott miniszteri tanácsos, honvéd tüzemester. Ménasági János honvéd-őrmester. Kiss Ferenc honvéd őrmester, vármegyei szolgá. Mártonfi János közhonvéd, szabómester. Ferenczi Ferenc honvéd-százados, ügyvéd. Jakab Gergely honvéd-hadnagy, Torda városi rendőr főkapitány, egyleti titkár. Kenyeres Pál honvéd-hadnagy, Torda városi adó pénztárnok. Szigethi Péter honvéd-tizedes, városi irnok. Gápolnai János tizedes, iparos Tóth János közhonvéd, iparos.

Tolnamegyei honvédegyletből: id. Cholnoky Imre őrnagy, ügyvéd. Petrich Ferencz százados, földbirtokos. Forster Benő főhadnagy, földbirtokos. Reiter József hadnagy, földbirtokos és községi bíró. Buzás József őrzetelő, őstermelő. Szikszai Péter tizedes, őstermelő. Kránczki János közhonvéd, őstermelő. Kis György István közhonvéd, őstermelő. Bencze István tizedes, őrmester. Sipos János közhonvéd, őstermelő.

Torna várm. honvédegyletből: Tok Samu honv. főhadnagy, ügyvéd. Papp Károly honv. főhadn. földbirt. Faygel Gyula h.-husár tizedes, földbirt. Williger Pál h.-husár őrmester, takarékp. s. könyv. Porkoláb János h.-husz tizedes, földbirt. Lakatos Miklós földbirt. Ez utóbbi, mint honvédegylet segélyző tag vesz részt.

Torontálmegyei honvédegyletből: Pelikán János fő, hadnagy, nyug. honv. tiszt. Viamenszky László főhadnagy községi jegyző. Zametz István hadnagy, haszonbérlo.

Turóc vármegyei honvédegylet: Trskó János volt honvéd-tüzér főhadnagy és lovasüteg parancsnok. — Igéret szerint ingyen, illetőleg leszállított vasuti jegyek nem adatván, szegény honvédtársaink idehaza maradtak.

Ugocsamegyei honvédegyletből: Szaplonczay Elek honvéd százados, földbirtokos. Ujhelyi Lőrincz honvéd százados, megyei irnok. Papp János tüzemester, földbirtokos. Beleznay Lipót őrmester, megyei irnok. Molnár József hadnagy, vendéglős. Bukovszky Péter őrmester, kir. járásbírói iktató. Kucsárszky Gyula.

Vácsi honvédegyletből: Kovács Ernő őrnagy egyleti elnök. Udvardy Péter őrnagy, magánzó. Fornet Kornél őrnagy, Éjszak-Amerikai ezredes. Lencső J hadnagy, kereskedő. Zsiek A. honvéd, kereskedő. Zambelly Lajos ezredes. Kompóth Feredcz főhadnagy.

Vasmegyei honvédegyletből: Vidos Márton huszárkapitány, nagybirtokos. Kiss Sámuel főhadnagy, mérnök. Góth Gábor hadnagy, földbirtokos. Farkas István hadnagy, I. oszt. pénzügyőri biztos. Perger Ferencz tüzemester, nyug. pénzügyőri szemlész. Magyar Mihály tizedes, szabó-mester. Kenyeri László tizedes, börtönőr. Dr. Gyöngyössy Vilmos főorvos, gyakorló orvos.

Verecei honvédegyletből: Mollinger József, Glászter György, Rossler Márton, Schlésinger Kálmán, Gyurska Mihály, Weron Ignác és Beer József.

Veszprémmegyei honvédegyletből; dr. Halasi Vilmos egyleti elnök, Kovács Imre, Paál Dénes, dr. Kerényi Károly, Vargha Lajos, Kovács Ignác, Dittmayer György és Farkas Lajos.

Zalavármegyei honvédegyletből: Vöczköndy László hadnagy, városi jegyző, Zalamegye honv.-egyl. elnöke. Bogyay Kálmán őrmester, birtokos. Utasi József őrmester, birt. Sipos Bálint hadnagy, szabó. Ester József hadn., dijnok. Zalai Ferencz őrmester, dijnok. Königmayer János 48—49-iki honvéd, főhadnagy.

Zemplénmegyei honvédegyletből: Matolay Etele százados, megyei alispán. Császár Rezső százados, nyugdíjas, magánzó. Kossuth Sándor százados, ügyvéd. Bajusz József főhadnagy, ügyvéd. Kecskoszy Antal főhadnagy. Bartha János hadnagy, nyugalmazott jegyző. Pécsi Nagy Pál hadnagy nyug. tanár. Feudrich Miksa hadnagy, nagyközségi tanácsos. Jung Sámuel hadnagy, nyugdíjas. Nagy Pál hadnagy, koldus. Antalóczy Antal őrmester, kir. járásbíró. Sóhalmy György h. őrmester, birtokos Szép Gedeon őrmester, birtokos, ügyvéd. Kiszti János tizedes kötéilverő.

Zólyommegyei honvédegyletből: Baltazár Lajos 3. számú honvédzászlóaljbeli főhadnagy, Tomka Pál 14. számú honvédzászlóaljbeli hadnagy, Szamrák Pál tüzér, Stropmf Armin tüzér, Perczián Károly altiszt, Brocnik Pál altiszt, Mezey Mihály őrnagy.

Zombori honvédegyletből: Gfeller Ferencz, Reiter Nándor, Hártas Antal, Bácsér Ferencz, Kalapsza József, Császár Péter, Harlekovits Károly, Heremberger Sándor.